

MUISTILISTA Tasa-arvotyön Laadunvalvontaan

Muistilistan tarkoitus: Valvotaan lain toteutumista sekä tavoitteiden, toimenpiteiden ja koulun tasa-arvotyön seurantamenettelyn laatua.

Johdanto: Muistilistat toimivat usein hyvänä apuna toiminnan suunnittelussa, prosesseissa, työtehtävissä tai muissa tilanteissa, joissa rutiinit vielä puuttuvat. Muistathan, ettei muistilista korvaa tietämystä tai arvoja, vaan se tukee ja nostaa esille puuttuvia asioita.

Muistilista toimii niin kirjoittamisen kuin käytännön työn suunnittelemisen tukena. Sitä voi myös käyttää välineenä jo tehtyjen työ- tai tasa-arvosuunnitelmien tarkastamiseen.

Muistilistan perustana ovat kolme osaa, jotka tasa-arvolain mukaisesti tulee sisällyttää tasa-arvosuunnitelmaan:

- selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta ("Tasa-arvotyön ankkurointi"),
- tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi ("Määränpää ja tie määränpäähän", "Edistää tasa-arvoa", "Estää syrjintää") sekä
- arvio aikaisemmassa tasa-arvosuunnitelmassa olleiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista ("Dokumentaatio ja arviointi").

Huomioi: Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tarkoittaa, että toimijat, joka normaalistikin ovat mukana päätöksenteossa tuovat tasa-arvonäkökulmaa päätöksentekoon, jokaiselle tasolle ja osaksi koko prosessia.

Tasa-arvotyön ankkurointi

Jotta tasa-arvotyö olisi tuloksellista ja tuntuisi merkitykselliseltä, tasa-arvotyön tulee pohjautua omaan kouluun ja kouluarkeen.

- Yhteinen työ
 - Ovatko sekä oppilaat että opettajat osa tasa-arvoa edistävää työtä?
 - Miten tehtävät ja vastuu jakautuvat oppilaiden ja henkilökunnan kesken?
 - Kuka koordinoi ja kuka vastaa ryhmän työtä koskeviin kysymyksiin?
 - Miten koulun johto tukee tasa-arvotyötä?

- Teoria
 - Miksi tasa-arvoa edistävä työ on merkityksellistä peruskoulutuksessa?
 - Miten teorian avulla selitetään epätasa-arvon rakentuminen, miksi epätasa-arvo jatkuu ja miten epätasa-arvoinen tilanne tulisi korjata koulussanne?
 - Mitä sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja normikritiikki tarkoittavat konkreettisesti tasa-arvoa edistävissä työssä koulussa?
 - Tasa-arvotyössä on kyse työskentelystä tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän estämiseksi, mitä tämä tarkoittaa teidän koulussanne?
- Poliittinen asiakirja
 - *Millä tavalla viittaatte keskeisiin dokumentteihin työssänne: Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta ja perusopetuksen opetussuunnitelma? Onko kunnassanne olemassa jo tehtyjä tasa-arvosuunnitelmia, joita voisitte hyödyntää?*
- Tavoitteita ja visioita suunnitelmassa
 - Onko koulun oma tavoite ja tavoitteen kytkös poliittiseen muotoiltu asiakirjaan?
 - Miten saadaan kaikki tietoisiksi ja osallisiksi koulun tasa-arvotyön tavoitteista ja välitavoitteista?
- Käsitteet
 - Oletteko määritelleet ja avanneet käsitteitä koululähtöisillä esimerkeillä, luodaksenne yhteistä ymmärrystä? Usein käsitteitä voidaan pitää itsestään selvinä (kuten tasa-arvo ja syrjintä). Etenkin kyselyissä on tärkeää, että käsitteet määritellään niin, että oppilaat ja henkilökunta ymmärtävät kysymykset samalla tavalla kuin he, jotka ovat kysymykset muotoilleet.
- Tämänhetkinen tilanne koulussa
 - Kun työ on kytketty erilaisten asiakirjojen tavoitteisiin, niitä tulisi verrata koulun tämänhetkiseen tilanteeseen. Mitä tietoa jo on (esim. tilastoista arvosanoista, ainevalinnoista, puheenvuorojen ottamisesta tai poissaoloista) ja mitä tietoa pitäisi vielä kerätä?

- Kuka/ketkä ovat vastuussa sukupuolijakaumaa (tyttö, poika, muu) koskevasta tiedonkeruusta ja siitä, miten kerääminen tulisi toteuttaa (kysely, haastattelu, havainto tai tilastointi)?
- Kuka/ketkä analysoivat ja työstävät tuloksia ennen raportointia?
- Yhdistä jälleen oppilaisiin ja henkilökuntaan
 - Miten tulokset ja mahdolliset toimenpiteet raportoidaan oppilaille ja henkilökunnalle?
 - Millä tavalla annetaan tilaisuus keskustella ja kommentoida tehdyn tasa-arvotyön tuloksia (ja toimenpiteitä)?
 - Miten tiedotetaan työstä, sen läpiviennistä, toteuttamisesta ja seurannasta?
 - Miten toimia, jos haluaa osallistua työhön?

Määränpää ja tie määränpäähän

Jos tilanneanalyysin tulos osoittaa, että sukupuolten väliset erot tarvitsevat tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä edistääkseen tasa-arvoa ja estääkseen syrjintää.

- Millaisia tasa-arvohaasteita tilanneanalyysi tuo esiin? Löytyykö esimerkiksi syrjintää (huomioi välitön ja välillinen syrjintä)?
- Onko analyysin perusteella tehdyt tasa-arvotyön toiminnan kohteet määriteltä niin selkeästi, että jokainen ymmärtää työn tavoitteen?
- Millä tavalla välittömään ja välilliseen syrjintään puuttuvat tai sitä ehkäisevät toimenpiteet eroavat toisistaan?
- Millaisia osatavoitteita ja konkreettisia toimenpiteitä toimintaan sisältyy? Miten niitä voidaan mitata tai arvioida?
- Onko aikataulu realistinen?
- Onko koulun kaikissa tapahtumissa, rutiineissa ja käytännöissä tehty sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja huomioitu tasa-arvonäkökulma?
- Löytyykö riittäviä resursseja toimintaa varten tai onko niitä tarkoitus varata?
- Ketkä ovat nimetyt vastuuhenkilöt (sekä seurantavastuu että operatiivinen vastuu)?
- Milloin ja miten toimintaa seurataan ja arvioidaan?

Tasa-arvoa edistävät toimenpiteet

- Millä tavalla koulun henkilökunta ja oppilaat saavat tietoa siitä miten tasa-arvoa voi edistää?
- Millä tavalla oppilaiden kanssa keskustellaan, tiedotetaan ja reflektoidaan tasa-arvosta, normeista ja syrjinnästä? Esim. teemapäivinä, tukioppilaspäivinä tai opetuksessa. Nostetaanko kouluissa esille erilaisten tilaisuuksien järjestelyjen yhteydessä tasa-arvo?
- Ylläpidetäänkö oppilaiden tasa-arvo- ja syrjintätietämystä?
- Miten henkilökuntaa jatkokoulutetaan (myös sijaisia) tasa-arvon edistämistyön metodeissa ja oppilaiden ja opettajien tasa-arvoisessa kohtaamisessa?
- Miten tasa-arvotyö laitetaan asialistalle opettajakokouksessa ja kokouksissa vanhempien kanssa?
- Miten koulu varmistaa, että ulkopuoliset luennoitsijat tai muut henkilöt, jotka ottavat epäsäännöllisesti osaa koulutyöhön, noudattavat koulun tasa-arvotyön linjaa? Pyydetäänkö heitä esimerkiksi miettimään etukäteen luennon sisältöä myös tasa-arvonäkökulmasta?
- Miten opettajat ottavat tasa-arvoa edistävää työtä osaksi opetustaan?
 - Käytetäänkö oppilasarviointeja tai kysytäänkö luokassa suoraan epätasa-arvoisista kokemuksista, tarkastavatko opettajat toistensa töitä tai omaa materiaaliaan ja opetusmenetelmiään? Kerätäänkö ja jaetaan kokemuksia jatkuvasti ja jos, niin miten?
 - Millä tavoin opettajat yrittävät opetuksessaan esim. murtaa sukupuolijakaumaa työmarkkinoilla?
- Suunnitelman kehitystä ja toteuttamista
 - Kuka on vastuussa suunnitelmasta (toimenpiteistä, vastuuhenkilöistä ja aikataulusta) ja toimenpiteiden toteutuksesta, seurannasta ja arvioinnista?
 - Miten voidaan taata, että suunnitelma toteutetaan aikataulussa?
- Koulun arvoperusta
 - Peilautuuko arvoperusta, johon tasa-arvo myös sisältyy, kaikkeen työhön koulussa ja miten se ilmenee?

ESTÄÄ syrjintää:

- Miten koulussa tehdään töitä sopimattoman ja loukkaavan käyttäytymisen kanssa?
 - Onko häirintään tai kiusaamiseen puuttumista mietitty koulussa sukupuolinäkökulmasta? Sukupuoleen perustuva häirintä on myös merkki epätasa-arvosta. Millä tavalla koulun työssä on huomioitu se, että oppilaita kohdellaan eri tavoin heidän sukupuolensa perusteella tai sen perusteella mitä ympäristö odottaa heidän sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai sukupuolen ilmaisustaan?
 - Sukupuolta loukkaavaa käytöstä voi ilmetä seksuaalisena häirintänä, sukupuoleen perustuvana kiusaamisena (häirintänä joka johtuu sukupuolesta), seksisminä, homofobiana ja transfobiana. Millä tavalla oppilailla ja henkilökunnalla on tietämystä tunnistaa erityyppisiä sukupuoleen liittyviä loukkaavia käytöksiä kouluympäristössä?
 - Millä tavoilla oppilaita ja koulun henkilökuntaa tuetaan siinä, että on mahdollista ehkäistä sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai seksuaalisuuteen liittyviä stereotyyppioita?
 - Miten oppilaita ja henkilökuntaa tuetaan puuttumaan loukkaavaan käytökseen ja tilanteisiin kouluympäristössä?
- Kenen puoleen käännetään tai kenelle ilmoitetaan sukupuolisesta häirinnästä?
 - Onko opettajat ja oppilaat tietoisia, siitä kenen puoleen he voivat tarvittaessa kääntyä, kun on tapahtunut sukupuoleen perustuvaa häirintää
 - Mistä tiedon löytää ja onko vanhemmilla myös pääsy tähän tietoon tai samantapaiseen tietoon?
- Miten koulussa edetään häirinnän kanssa?
 - Onko oppilailla ja henkilökunnalla luottamusta siihen, että koulu puuttuu sukupuoleen perustuvaan häirintään?
 - Onko puuttumiseen olemassa yhtenäinen linja?
 - Kuka keskustelee tekijöiden ja häirinnän kokeneiden kanssa?
 - Miten, missä ja milloin keskustelua käydään? Mikä on tavoite ja mitkä ovat toimenpiteet?
 - Pidetäänkö seurantakeskusteluja?

- Otetaanko vanhempiin yhteyttä?
- Mitä tehdään jos häirintä ei lopu/häirintä alkaa uudelleen?
- Millä tavalla huolehditaan (rehabilitoidaan) tekijästä tai häirintää kohdatusta henkilöstä? Jos on kyse yleisestä häirinnästä esim. seksistisestä kielestä, miten tematiikkaa silloin käsitellään ryhmässä, luokassa tai kouluissa? Miten tuetaan oppilaita tekemään ja käyttäytymään toisin loukkaavissa tilanteissa?
- Seksuaalisen häirinnän määritelmään sisältyy myös seksuaalinen hyväksikäyttö. Sisältyykö seksuaalinen hyväksikäyttö koulun toimintasuunnitelmaan?

Tasa-arvotyön kirjaaminen ja arviointi

- Miten ja mihin dokumentoidaan tasa-arvotilanteen analyysi ja koulun tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä?
 - Mihin muotoon dokumentointi tallennetaan? Sisältyykö se tasa-arvosuunnitelmaan, yhdenvertaisuussuunnitelmaan, osaksi kiusaamisen vastaista työtä tai ovatko toimenpiteet integroituna lukuvuosisuunnitelmaan?
- Miten ja mihin dokumentoidaan toimenpiteet, jotka estävät syrjintää ja häirintää?
 - Käytetäänkö tähän tarkoitettuja lomakkeita?
 - Miten hyviä toimintamalleja ja menetelmiä, jotka kehittyvät erilaisista tilanteista, otetaan talteen? Miten henkilökunnan kokemuksia hyödynnetään?
- Mistä koottu työ löytyy?
 - Missä ja miten tasa-arvotyö nostetaan esille? Tarvitaanko siihen erilaisia ohjeita oppilaille ja henkilökunnalle, kun kyse on syrjinnän ehkäisemisestä?
 - Mistä löytyy tieto tasa-arvotyöstä? Netistä, koulun vuosikertomuksesta tai koulukalenterista?

- Miten työ arvioidaan?
 - Miten seuraatte, että tavoitteilla on ollut tarkoituksenmukainen vaikutus ja että tavoitteet saavutetaan? Mitä teette jos ilmenee, että ei ole tapahtunut tavoitteenmukaista muutosta? Miten dokumentoitte hyviä tapoja tai epäonnistuneita yrityksiä?
- Kuka tekee arvioinnin ja miten?
 - Tasa-arvon edistäminen on jatkuva prosessi, koska epätasa-arvo voi ilmetä uusissa tilanteissa ja uusissa muodoissa. Miten varmistetaan, että arvioinnin tavat ovat ajan tasalla?
- Miten koulun tasa-arvotyö integroidaan hei osaksi jatkuvaa toimintaa?
 - Miten tasa-arvotyö on kytketty osaksi koulun toiminnan laadunvarmistusta?
 - Miten prosessi sovelletaan koulun omiin laatutarkastusrutiineihin, osaksi lukujärjestelmää tai otetaan osaksi erilaisten teemapäivien, aktiviteettien tai juhlapäivien näkökulmaa?
- Vuosittainen seuranta
 - Jotta pystytään tarkastamaan tasa-arvotyön laatu tarvitsemme seurantaa ja arviointia laadituista toimenpiteistä. Tasa-arvosuunnitelma olisi hyvä päivittää vuosittain kunnes työhön on löydetty hyvät ja toimivat rutiinit.
 - Missä foorumeissa päivitetty suunnitelma esitetään ja hyväksytään?

Muista konkretisoida tekemäsi työtä, käytä selkeitä esimerkkejä ja perusteluja!

